

“Eens zei ik ja, tegen iemand – of iets”

Zondag 2 februari 2025, Beatrixkerk Ede
lezing uit de profeten: Jeremia 1:4-10 (preektekst)
lezing uit het evangelie: Lucas 4:21-30

Geliefde gemeente,

Het roepingsverhaal van Jeremia, dat vandaag via het gemeenschappelijke leesrooster van de Nederlandse Raad van Kerken onze aandacht vraagt, roept een aantal motieven op. Ik heb er vijf uitgekozen om een beetje bij stil te staan. We fladderen er wat om en door heen en aan het eind kijken we wel waar we dan zijn uitgekomen voor vandaag en voor deze week.

(1). Ik begin met de innerlijke bezwaren, bij de mitsen en de maren, bij de innerlijke weerstand. Het ‘ja maar’. Het ‘ja maar van Jeremia in vers 6. Maar ik zei, zo zegt hij: ach Heere HEERE, zie ik weet nog niet te spreken, want ik ben nog maar een jongen. Bij ons in de NBV vertaald als: nee, HEER God, ik kan het woord niet voeren, ik ben te jong. Maar dat woordje ach, uit de Statenvertaling, of uit de Naardense bijbel, dat vind je ook haast letterlijk in het bijbels Hebreeuws: Ahach, het woord komt vijftien keer voor in de Hebreeuwse bijbel. Als een ademstoot op twee toonhoogtes, als het kreunen van een gewond mens, als een uiting van schrik, wanhoop, onbegrip, afwering.

En ja, voorzover je het voorstukje hebt gelezen in de weekbrief van deze gemeente, over wat er in deze dienst qua preekthema aan de orde zou komen, dan voel je natuurlijk op je klompen aan, dat het niet bij Jeremia als misschien een interessant figuur van toen of uit de Bijbel zal blijven, maar dat het op de één of andere manier ook naar je zelf gaat toekomen. Oh, ze moeten weer wat van mij. De kerk, of God, of Christus, of de toestand in de wereld. Sowieso om je leven te verbinden aan de beweging van Christus. Of om nu je geloof eens wat meer handen en voeten te geven, in daden van navolging, of om nu eens radicaler te durven zijn in overgave of in het opkomen

voor gerechtigheid. Of is het een vraag om geld misschien, of tijd, of inzet. Of de oproep om ook in lastige en niet-leuke kerkelijke en maatschappelijke omstandigheden toch een kritische maar ook verzoenende rol te blijven vervullen.

Maar je denkt: slik, wil ik dat wel, kan ik dat wel, hoeveel moet er dan weer overhoop gehaald worden. Slaap ik dan nog wel goed. Is dat werkelijk mijn roeping, God, is dat werkelijk mijn verantwoordelijkheid? Nee, nee, nee, ik kan van alles bedenken waarom het niet voor de hand ligt. Jeremia zegt: ik spreek niet de goede theologische en politieke taal, God, ik ben nog maar een onmondige jongen. U heeft de verkeerde voor U.

En velen van ons denken misschien wel, niet van ik ben te jong, maar laat me met rust, want ik ben inmiddels te oud.

Ja, wat is jouw innerlijke weestand, als er een appèl op je wordt gedaan, als je wordt aangesproken? Je wilt niet impulsief handelen misschien, je hebt teveel verplichtingen misschien, je bent bang voor miskenning of conflict misschien, of je denkt: is dit nou echt wel iets van een groter belang of een hogere orde, of als je dat grote woord durft te gebruiken: is dit werkelijk iets van God of van de Geest, waardoor ik nu mijn leven of mijn denken nog eens zou moeten herschikken?

(2).. Nou ja, ik kom bij het tweede motief dat ik wil aanraken.

Wij voelen misschien vooral meteen veel complexiteit als er iets op ons af komt, wat onze gebruikelijke of inmiddels een beetje uitgekristalliseerde orde doorbreekt. En dat kan zeker het geval zijn.

Hoe verhoud ik mij hier toe? Wat er nu dichtbij in mijn leven gebeurt, of wat er in de grote wereld gebeurt, maar wat wel invloed heeft op alles. Conflicten, lijden, onrecht, rampspoed, zorgbehoefte, je kunt niet alles buiten de deur houden. Het dringt binnen.

En je denkt: als ik daarin wordt aangesproken op mijn verantwoordelijkheid dan voelt dat vooral als last, als plicht, als taak, ook al zou God zelf het zijn die mij aanspreekt. Dus om

nou te zeggen, dat ga ik eens even met plezier en vreugde oppakken. Yes ik mag! Wow, God wil mij als zijn medewerker in dienst nemen, zelfs om in ingewikkelde, of gepolariseerde, of zeer verdrietige of bedreigend omstandigheden toch een verschil te maken. Nou nee. Maar toch. Wat een bijzonder iets eigenlijk, dat God mij aanspreekt. Direct, persoonlijk. Dat God het in mij ziet, ondanks mijn mitsen en maren. Dat God wel degelijk talenten ziet, maar ook zijn bekwaammakende genade toezegt.

Tegen Jeremia zegt HIJ: zeg nooit meer: ik ben nog maar een jongen, of wat dan ook, want je gaat in mijn Naam, en Ik leg je de woorden in de mond, wees dus niet bang of beschroomd, want Ik zal bij je zijn.

Ja, kun je het ook zien als een vorm van bijzondere genade en uitverkiezing, als er soms dingen op je pad komen, hoe moeilijk soms ook, waarin je positief een verschil kunt maken, met je uitstraling, met je wijsheid, met je inzicht, met je zorg, met je geld, met je inzet, met je gebed. Daar mag je ook blij van worden. Je solliciteerde niet, maar kreeg toch die job.

(3).. En daarmee kom ik bij een derde motief waar ik bij bleef hangen en dat ik met jullie, met u wil delen. Je bent hier naar de kerk gekomen en ik ook, of je hebt thuis of waar dan ook verbinding gemaakt met deze kerk. Waarom eigenlijk?

Ik bedoel: niemand verplicht ons er meer toe. Je valt in ons land echt niet meer uit de toon, als je er mee zou stoppen. Wat of wie spreekt jou hier aan? Is dat gewoon ook het patroon, de gewoonte, de traditie? Ik zeg daar niks verkeerd van. Ga er mee door, zou ik zeggen, want de kans dat het misschien ook nog iets anders wordt dan alleen traditie, is groter als je er mee doorgaat, dan als je er mee stopt. Zo schat ik het, tenminste, althans voor deze kerk in, voor zover ik jullie kerkgemeente ken uiteregaard. Ik zal dat niet zomaar bij alle kerken zeggen trouwens, jammer eigenlijk.

Maar de vraag is natuurlijk: is er iemand of iets, waardoor je wel eens dieper ben aangesproken? Dat het binnen kwam en het je hart raakte. Echt een andere werkelijkheid, buiten jou

zelf, die als het ware beslag op je legde. Niet de conclusie die jij trok uit het leven, zovan: er is vast iets groters en omvattenders. Maar meer wat Dag Hammarskjöld beschrijft in zijn spirituele dagboek, het zijn inmiddels beroemd geworden woorden: "Ik weet niet wie – of wat – de vraag stelde. Ik weet niet wannier zij gesteld werd. Ik herinner me niet dat ik antwoordde. Maar eens zei ik *ja* tegen iemand – of iets. Vanaf dat moment heb ik de zekerheid dat het leven zinvol is en dat mijn leven, in onderwerping (in overgave daaraan dus), een doel heeft" (*Merkstenen*, 4^e druk p. 158, Pinksteren 1961).

Welnu, dit is niet het kunnen terugkijken op een krachtdadige bekering, met vermelding van tijd en plaats, maar wel een aangesproken zijn, onderweg, door iemand of iets, door God.

Natuurlijk zijn wij aansprakelijk voor ons leven. Natuurlijk zijn wij aanspreekbaar op ons leven. Maar dat is altijd een antwoord op wat eerst naar ons toekomt.

En ja, wij zijn door het ultra-gereformeerdendom in Nederland een beetje bedorven door het motief van de uitverkiezing. Alsof het bij uitverkiezing gaat om een visvijver waar God bij zit te vissen, en er dan die en gene uit vist voor de eeuwige zaligheid, om de rest aan hun lot over te laten. Of alsof je bij de uitverkiezing tegenover één of ander sanhedrin eerst je verkiezing moet zien te bevestigen op grond van allerlei vrome kenmerken van eigen makelij, voordat je je zelf een mens of een vriend, laat staan een medewerker, van God zou mogen noemen. Maar het is iets anders. Die uitverkiezing.

Tegen Jeremia gebeurde namelijk het woord van God op deze manier: als Hij zegt: voordat jij nog maar in de moederschoot gevormd was, kende IK jou, en voordat jij geboren was, had IK jou al op het oog, om toegewijd te zijn aan Mij. Uitverkiezing wil zeggen: God is ons in zijn liefde en genade al een eeuwigheid voor.

Voor er de 'aanspraak' is, is er eerst de 'toespraak'. Dat slaat in het Nederlands nergens op, want bij ons is het woord toespraak een redevoering, maar in het Duits, speelde Karl Barth er mee, *Anspruch* en *Zuspruch*, om de verhouding tussen wet en

evangelie duidelijk te maken. Het werd ook in de Barmer Thesen, de belijdenis van de kerk die in Duitsland in de jaren '30 de rug recht hield tegen het nationaal-socialisme opgenomen. Een geloofstekst die overigens ook in onze Protestantse kerkorde is opgenomen als fundament van onze kerk'. In stelling 2 lezen we, ik citeer in het Duits: "*Wie Jesus Christus Gottes Zuspruch der Vergebung aller unserer Sünden ist, so und mit gleichem Ernst ist er auch Gottes kräftiger Anspruch auf unser ganzes Leben.*" *Zuspruch* en *Anspruch*. Maar de *Zuspruch* gaat vooraf aan de *Anspruch*. Er is geen *Anspruch* zonder *Zuspruch*. Maar er is ook geen *Zuspruch* zonder *Anspruch*. God maakt aanspraak op ons leven, maar daarvoor komt eerst iets naar ons toe: Hij zegt het ons toe: het woord van God geschiedt aldus aan ons: in Jezus Christus is het ja en amen.

In de Nederlandse vertaling van de Barmer Thesen wordt *Zuspruch* vertaald met belofte. Gods belofte geeft zin, geeft een doel, een perspectief, en deze belofte, die in zijn Naam, HEER, ligt opgesloten, de Naam die wel 700 keer voorkomt in het bijbelboek Jeremia, deze belofte is: Ik ben er met mijn genade en trouw bij, en hij, die belofte, gaat aan alle aan ons gevraagde inspanningen vooraf. Op basis van deze *Zuspruch*, ik citeer het vervolg van de Barmer Thesen: "*widerfahrt uns frohe Befreiung aus den gottlozen Bindungen dieser Welt zu freiem, dankbarem Dienst an seinen Geschöpfen*".

(4) Maar ja, dat gaat niet zonder slag of stoot. Het vierde motief. Want dat had hij, hoe jong Jeremia ook was, natuurlijk wel door. De toestand waarin kerk en samenleving verkeerden, was nou niet van dien aard, dat als hij geroepen zou worden om Gods richting te wijzen voor het goede leven, dit fijne lofprijzingen zou gaan opleveren voor staat, maatschappij en tempel. Integendeel. Van de zes doelstellingen die worden genoemd door God in vers tien zijn er vier om eerst maar eens af te breken en op te ruimen, namelijk uitrukken, omver halen, vernietigen en afbreken. Profetisch spreken en leven betekent ook kritisch optreden. Maatschappijkritisch, kerkkritisch, leefstijlkritisch. En dat vinden vaak mensen die wel aanvoelen

dat de schoenen die worden neergezet hen passen, niet leuk. Ook wij zelf niet, zeker niet als het al te concreet wordt. Kijk even waar ook Jezus mee te maken kreeg. Vijandschap en onbegrip in zijn eigen omgeving als Hij zegt: een profeet is meestal niet geliefd in zijn eigen vaderstad. Jeremia zal ook met veel weerstand van doen krijgen. Heb je die zeurpiet weer die ons vragen stelt en ons zogenaamd namens God, een spiegel voorhoudt.

En toch zegt Jezus tegen zijn kerk: jullie ontvangen de sleutels voor het Koninkrijk van God: voor wie je het opent, gaat het open, voor wie je het sluit, gaat het dicht. Maar dan wel op grond van de rode lijnen die er toe doen.

Je zegt gaandeweg ja tegen iets of iemand, omdat die ja tegen jou zei, God in zijn genadevolle toewending tot jou, maar dan zul je ook in woord en daad moeten opkomen voor het recht van de Thora en de liefde van het Evangelie. En durf je dat wel? Doe je dat ook? Houd je je rug recht? Kijk je weg, of doe je je mond open? Blijf je op de bank zitten, of word je actief, of weer actief? Laten we het gebeuren, wat er gebeurt, of – hoe klein we ook zijn geworden als kerk – zetten we ons in, realistisch en idealistisch tegelijk, en wel voor verdraagzaamheid, en tegen eenzaamheid, voor clementie en tegen hardvochtigheid, voor wie vermalen dreigt te raken in onze ratracemaatschappij en tegen uitbuiting en uitputting, geweld en verwoesting? Zeg het maar. Weet je, ik kan de hele reeks wel opnoemen. Waar er werk aan de winkel is. Maar hou er rekening mee, dat als je je geloof articuleert, ook in actie, in daden en in een richtinggevende bijdrage aan de publieke opinie, al was het maar in je eigen gezin, in je eigen familie, of in je eigen gemeenschap: dat je dan ook te maken krijgt met afkeuring, negatie, boegeroep, of doodzwijgen.

God zegt tegen Jeremia: richt je tot een ieder naar wie Ik je zend, en zeg alles wat Ik je opdraag en wees voor niemand bang, want Ik zal je terzijde staan.

(5) Tegelijk, en nu kom ik bij mijn laatste motief, blijkt uit alles, dat Jeremia niet de profeet werd die het wel eens eventjes

goed ging zeggen en voorleven allemaal. Nee, hij is naast kritisch ook solidair. Solidair met God. Hij voelt als het ware de pijn van God, over alle menselijke geweldenarij en schendingen van het leven, beschadiging van de schepping, egoïsme en godvergetenheid. Naast de blijde verbazing over wat ze drommels nog aan toe ook allemaal aan geweldige vondsten uit die schepping naar voren hebben weten te toveren, in kunst, wetenschap en techniek, die mensen. Maar het chagrijn in de hemel over de zonde en het onrecht overheerst.

Tegelijk is Jeremia solidair met zijn volk. Ergens snapt hij wel hoe ze terecht zijn gekomen in al die *gottlozen Bindungen dieser Welt*, die we tegen kwamen in de Barmer Thesen. Jezus leert niet voor niets bidden: leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de Boze. Jeremia staat niet van genoeg in zijn handen te wrijven, als hij moet waarschuwen voor de ondergang, als ze zo doorgaan, van de stad en de tempel van Jeruzalem. Nee, *'wir sind zusammen in die Irre gegangen'*, dat is het terugkerend refrein van juist ook de Belijdende Kerk geweest na afloop van het nazi-tijdperk, met een wereldoorlog, vele miljoenen Duitse, westers-geallieerde en Russische oorlogsslachtoffers en ook nog eens met meer dan 6 miljoen vermoorde Joden, Roma, en Sinti, homo's en gehandicapten verder.

Niemand past een parmantige of een gelijkhebberige of een arrogante houding, zeker Europese christenen niet, als wij vandaag wel degelijk geroepen worden ook op onze plek vingers op zere plekkente leggen. Dan is het om ze aan te wijzen, maar ook om ze te helpen helen in Jezus' naam, in alle dienstbaarheid en nederigheid.

Denk daar nog eens over na, hoe je dat kunt doen: beslist, bewust, maar ook bescheiden je plaats innemen als jongere of oudere christen in het Nederland van vandaag.

Kortom, waar zijn we nu aanbeland, na vijf stappen vanuit het roepingsverhaal van Jeremia?

Nou, ik zou zeggen: laat je aanspreken door wat zich voordoet. Sluit je niet af voor nieuwe wegen, hoe klein misschien ook, die een appèl op je doen. Herinner je vorige momenten die jouw leven vormend beïnvloedde. Durf gerust ook eens te denken, dat God zelf misschien jou wel aanspreekt. Maar besef dan: het is nimmer alleen taak, of plicht of roeping, nee het is ook een voorrecht, en vorm van genade, een geschenk om Gods medewerker te kunnen zijn, om bij te dragen aan een leven en een samenleven in geestelijke vrijheid, in vrede en in gerechtigheid. Wees niet bang voor weerstanden. Onderken die in je zelf, en ga charmant maar beslist en bewust, bescheiden maar ook duidelijk, om met de weerstanden van anderen. Houd het geloof vast, dat Hij getrouw is, en dat Hij zijn kracht, ook in onze zwakheid zal volbrengen. Denk niet te klein over je zelf. Maar denk vooral niet te klein over de kracht, die via jou, uit kan gaan van God.

Lof zij U Christus

Amen

- *zingen: Gezang 361 ('Er heeft een stem gesproken')*